

rechtsvoorschriften die men zou willen uitgeven, zou hij moeten goedkeuren, de uitvoering zou dan aan de Nederlandse autoriteiten overgelaten worden. Aan de onafhankelijkheid van de rechtspraak wilde hij niet tornen, er zou voortaan evenwel geen recht gesproken worden 'in naam der koningin', maar 'in naam van het recht'. De Nederlandse politie zou de orde moeten haven, er zou 'wenig Ordnungspolizei' komen en de *Sicherheitspolizei* zou zich alleen bezig houden met anti-Duitse delicten. Er zou voorts, zowel in het Duits als in het Nederlands, een *Verordeningenblad* gaan verschijnen. De economische positie van het Nederlandse volk zou, beloofde hij, niet ongunstiger worden dan die van het Duitse – en daarop volgde een belangrijke passage welke Hirschfeld (die zakelijk genoeg was om onmiddellijk de nodige aantekeningen te maken) aldus op schrift samenvatte: 'Wenn einer sagt: es geht nicht, dann sagen. Wenn einer bleibt, soll er es tun'; een passage die Hirschfeld acht jaar later iets breder formuleerde: 'Als u het niet met mij eens bent, verwacht ik dat u dit zegt en eventueel uw ontslag neemt. Ik kan het niet aanvaarden dat u het niet met mij eens bent en gaat saboteren. Indien u ontslag neemt in een dergelijke situatie, zult u van mij geen last meer ondervinden.'¹

Seyss-Inquart wijdde zijn laatste woorden aan het thema 'unabhängiges Niederland'² – en toen kwam de niet-onverwachte slotvraag: waren de heren tot samenwerking bereid?

Snouck Hurgronje antwoordde dat zij eerst met Winkelman wilden spreken. Dat was Seyss-Inquart niet aangenaam, maar hij verzette zich niet.

Winkelmans advies luidde: aanblijven, 'maar onder voorwaarde dat het in het belang van het Nederlandse volk zal zijn . . . Daarin was hij', aldus Hirschfeld, 'zeer gedecideerd.'³ Dat nam niet weg, dat althans één der secretarissen-generaal, Spitzen (Waterstaat),

'zelf het gevoel had, dat hier stellig de mogelijkheid zou zijn geweest dat ieder persoonlijk voor zich had kunnen zeggen: 'Generaal, u zegt het wel, maar ik kan het niet doen.' . . . Dat is bij ons geen van allen het geval geweest, maar ik stelde het mij zo voor, dat er bij ons een soort van verhoogde persoonlijke verantwoordelijkheid als secretaris-generaal naar voren kwam, in tweeërlei opzicht: in zuiver beleids-opzicht, objectief-materieel, en ook in persoonlijk opzicht.'⁴

Eind van de middag had Seyss-Inquart nog niets van de secretarissen-generaal vernomen. Hij werd ongeduldig, vreesde een weigering (die hem voor grote moeilijkheden zou plaatsen!) en stelde een ultimatum: vóór acht

¹ Getuige H. M. Hirschfeld, *Enq.*, dl. II c, p. 370. ² Hirschfelds aantekeningen z.d.: Collectie-Hirschfeld, 1 a. ³ Getuige H. M. Hirschfeld, *Enq.*, dl. VII c, p. 496.

⁴ Getuige D. G. W. Spitzen, a.v., p. 541.